

«Euskal mitologiak erakusten digu hemen emakumeak onetsiak zirela»

Sorginak, lamiak, Basajaun eta basandereak bezala, Mariren gorteko kidea izan zitekeen bera ere. Eta bere funtzioa gu, XXI. mendeko euskaldunak, gure aspaldiko mitologia ahaztuarekin harremanetan jartzea izanen zen.

| REYES ILINTXETA |

Argazkiak: Dani Blanco

Historia ikasi zenuen.

Bai. Betidanik gustatu zait asko historia hatxerekin, hatxerik gabe, historia handia, istorio txikiak... baina zurrumurruetan sartu gabe.

Parisen sortua izanik, zer dela eta etorri zinen hona?

Zikoina oso zaharra egokitu zitzaidan eta horregatik, han utzi eta gero, Euskal Herrira nire kabuz etorri behar izan nuen. Paris inguruan sortu eta bertan hazi nintzen, baina nire lagun askok bezala, gaztarora iritsita handik ateratzeko beharra sentitu nuen. 23 urte nituela, urte bat hartu nuen bidaiatzeko: Britainia, Frantziako erdigunea... eta horrela Baionara iritsi arte. Hemen ezagutu nuen jendea, gizon bat, kultura desberdin bat bere hizkuntza propioa zuena... Dena gustatu zitzaidan eta gelditu egin nintzen.

Gero Hegoaldera etorri zinen?

Eta orain berriro Iparraldera joanen naiz bizitzera laster, gaur egun lan gehiena han egiten baitut. Hanka bat Hegoaldean eta beste Iparraldean izan ditut beti. Lana, bizitokia eta dena Bidasoaren bi aldeetan daukat. Semeak jada 19 urte ditu eta orain errazago dut mugitzea.

Euskara noiz ikasi zenuen?

Baionara iritsi bezain laster hasi nintzen. Pisua bilatu eta lana aurkitu aitzin euskara

klaseetan eman nuen izena. Argi neukan kultura bat ezagutzeko hizkuntza ezagutu behar dela. Kultura batek erabiltzen duen hizkuntza ez baduzu ezagutzen, folklorea gelditzen zara. Euskara, gainera, oso hizkuntza zaharra da eta horregatik, hitz askok karga semantiko berezia dute. Etxea adibidez. Etxea ez da "casa". Etxea euskaldunentzat bizitoki osoa da, bere inguruko baratze, lur eta haziendekin, eta bertan bizi den familia osoa. Gu etxearenak gara, ez etxea gurea.

NORTASUN AGIRIA

Ixabel Millet. Parisen sortua 1958ko urtarrilaren 10ean. 23 urterekin Euskal Herrira etorri eta bertan gelditu zen, liluraturik. Hamahiru urtez frantses irakasle aritu zen teknika sortzaileetan oinarritutako metodo propioak erabiliz (olerkiak, ipuinak, antzerkia...). Ipuinen eskutik helduta ibili da ordutik. Hogeitahiru urte daramatza irakasleen formakuntzan. "Euskal ipuinak eta mitologia" eta "Ipuin klasikoak" ikastaroak ematen ditu Irale programan; EHUK antolatutako Euskalduntze eta Alfabetatze diplomaturan didaktika (sugestopedia) eta talde fenomenoak landu zituen urtetan eta UEUn hamaika ikastaro eman izan ditu. *Kanturik gabeko herria* eta *Jainko-Jainkotsek ez dakite dena* haurrentzako literatura lanak argitaratu ditu, besteak beste, eta itzulpengintzan ere aritu izan da. Baina gauza ororen gainera Ixabel ipuin kontalaria da.

“Eguzkiloreak gauzez babesten gaitu jeinu gaiztoen erasoetatik, eguzkiak egunez bezala. Argia, beroa eta babesa ematen dizkigu Amalurrak haren bidez. Eguzkia eta Ilargia Amalurraren alabak dira. Lehenbizi Ilargia sortu zen eta gero Eguzkia. Alabak dira, baina hala ere, *amandreak* (amonak, amatxiak) deitzen diegu, betiereko zikloa osatuz”.

Irakaskuntzan aritu zara hasieratik?

Frantsesa helduei irakastea izan zen nire lehen lanbidea. Donostian horretan ari nintzela, poliki-poliki teknika sortzaileak sartzen hasi nintzen: kantak, olerkiak, marrazkiak... Naturalki, horrela ateratzen zitzaidalako, eta sugestopedian espezializatu nintzen.

Zer da sugestopedia?

Alderdi afektiboa lantzen duen ikasteko modu bat da. Metodo bat egokitu eta ondoren neronek beste bat sortu nuen. Gerora AEK-ko irakasleekin aritu nintzen lanean sugestopedia ematen EHUKo Euskalduntze eta Alfabetatze Diplomaturan, glotodidaktika arloan, zortzi urtez. Eta horretan nenbilela ipuinak kontatzeko aukera sortu zitzaidan. Modu honetara joan nintzen gero eta gehiago sartzen mundu horretan. Ipuin klasikoak sakonki ikertu eta kontatzen nituen eta horrek mitologiara eramanez ninduen. Beste mundu bat aurkitu nuen.

Eta mitologia zer da?

Bada, munduaren errepresentazioa eta munduko indarren arteko harremanak

adierazten dituen sistema. Mitologia bat lehen erlijio bat izan zen. Alde horretatik, kultura bat zertan datzan ezagutzeko modua da mitologia. Gaur egun egiten ditugun munduaren errepresentazioak bi motatakoak dira: edo erabat arrazional eta fisikoa, edo guztiz espirituala. Euskal mitologian halako bereizketarik ez zen gertatzen erlijio naturalista zelako. Lurrean zeudenen arteko harremana zegoen, baina baita goian zeudenekin ere. Dena lotua agertzen zaigu eta nik uste dut lotura hori dela horrenbeste gustatzen zaiguna. Geuk ezarri dugu dikotomia hori, beste kontzeptu askorekin ere egin dugun bezala: femeninoa/maskulinoa, adibidez.

Mitologian islatzen den mundua begiratzeko modu horretatik zerbait gelditzen da gaur egun?

Gizarte egituraren ezer gutxi, baina izaeran nik uste dut baietz. Azalean denok gara berdinak, denok jantzen gara berdin, jaten dugu berdin... baina hori da orokorrean eta telebistak eta komunikabideek bultzatzen

UEU eta Hik Hasin ikastaroak

Uztailaren 10 eta 11n Baionan, Ixabel Milletek “Euskal Mitologia: hurbildu antzinako euskal mundura” izeneko ikastaroa eskainiko du UEUn. “Ikastaro honen xedea euskal mitologiaren altxorra ezagutaraztea da. Pertsonaia nagusiez eta haien arteko harremanaz eta, batez ere, euskal mitologiaren antolamenduz mintzatuko gara, gure arbasoen mundura hurbilduz. Ikusiko ditu-

gu Basajaun eta basandereak, sorginak, Mari, Amalur, Inguma, lamiak, Gaueko eta Gauargi eta bakoitzak zer irudikatzen duen. Horretarako irakurri behar da eliza katolikoak jarri duen mintzaren azpian, lehenagotik zegoena estali egin baitzuten ipuinak erabiliz, gaur egun telebistarekin egiten duten bezala”.

Hik Hasik eta EHUko Hezkuntzaren Historia eta Teoria fakulta-

teak antolatuta, uztailaren 3an, 4an eta 5ean XIV. Hik Hasi Udako Topaketa Pedagogikoak egingo dira eta bertan Ixabel Milletek Kamishibai ikastaroa eskainiko du. “Japoniatik ekarritako teknika bat da non ipuinak antzeztoki txiki batekin kontatzen diren. Irakaslearentzat kamishibaia zeharkako bitarteko interesgarria da, eta ikasleentzat sortzaile izateko aukera izan daiteke”.

dutena, baina horretaz gain, benetako bizitza dago, erreala, eta nik uste dut hor herriek beren izaera mantentzen dutela. Telebistak lilura handi moduko bat sortzen du eta horretan murgilduta bizi gara, baina gero gure ingurura begiratu eta gertuko errealitatea ikusten dugu. Aita Barandiaranek baserri eta herri txikietan gelditzen ziren sinesmen eta ohiturak bildu zituen joan den mendean. Gerora beste batzuek egin dituzte ikerketa sakonak eta orain hori dena ari da gorputzen.

Euskaldunon kultura matriarkala izan dela diote.

Matriarkatua ez da izan, emakumeak eginkizun inportantea izanagatik ez zuelako gizonena baino garrantzitsuagoa. Biak parekoak ziren. Etxearen martxa eramateko hartu beharreko erabakiak modu kolektiboan hartzen ziren eta beti bikoteak izaten ziren horren arduradunak, gazte nahiz zahar, baina beti gizon-emakumeak.

Honi matrialismoa deitzen diozu. Euskal Herriko berezitasuna izan da hau?

Europako beste inon ez da honen arrasto handirik ikusten. Hego Amerikan edo Afrikan bai, baina Europan oso aztarna gutxi dugu, Euskal Herrian gorde denaz gain. Gizarte batek era desberdinetara adierazten ditu bere baloreak. Joan den mendean, adibidez, gizon eta emakumeen soldaten arteko desberdintasunari buruzko ikerketa lan bat egin zuten. Jakin nahi zuten zergatik, postu berean, emakumeek normalean gutxiago kobratzen duten eta argi ikusi zuten lanpostu batzuetan gutxiago kobratzen zela, oro har, emakumeak sartuz geroztik. Idazkari edo irakasle lanetan, adibidez. Bai lanaren funtzioa bai soldata behera joan ziren.

Onespen handiagoa

“Euskal mitologiak erakusten diguna da hemen emakumeak onetsiak zirela. Ez zen aparteko deus, beren tokia zuten besterik ez, baina gaur egungo gizartearen dugun onespena baino askoz ere handiagoa zuten. Haien lanak sua mantentzea eta hildakoen ardura ziren, besteak beste”.

Euskal mitologian, Mari nor da?

Bizitzaren indarra. Makrokosmosaren ordezkaria eta munduaren arima. Goi mailan dago baina egunerokotasunean laguntzen digu. Goian da, baina mendiaren goi aldean, lurrean eta eskura, ez zeruan. Posiblea da berarekin hitz egitea, komunikatzea, aholkuak eta laguntza eskatzea. Pertsonaren alderdi kontzeptuala da, ideien mundua, buruan dagoena.

Eta Amalurra?

Lurra bera da. Gorputz fisikoa. Mariren osagarria. Makrokosmosean Amalurra eta Mari zirenak, mikrokosmosean, egunerokoan, etxea eta etxeoandrea ziren. Etxekoandrea indar femeninoa da. Oso indartsua euskal mitologia preindoeuropearrean. Gero arioak etorri ziren eta haiekin batera eredu patriarkalak, eta gero eliza katolikoa heldu zen, are patriarkalagoa dena. Azkenaurreko kanpoldarraldia, egungo globalizazioa baino lehen, industrializazioa izan zen. Harekin batera mozketak handia gertatu zen aurreko kulturarekiko: ordura arte numenek eta Amalurrak egurra, elikagaiak eta ura ematen zizki-

CAMPOS

1921-ETIK, CAMPOS-EK
HEGALUZE-KONTSERBA EGITEN DU
DENBORAREKIN HARTUTAKO OHITUREI
ESKER, HEGALUZERIK ONENA BILATZEN
DU ZUK, GAUR, KALITATEZKO PRODUKTU
GOZO BATEKIN GOZATZEKO.

Gure webgunean erosi: www.clubcampos.com

AZKEN HITZA

Erantzunak

“Herriaren kultura ikusteko lente batzuk ematen dizkigu mitologiak. Guretzat zaila da gauden kultura eta mundua ikustea, barruan gaudelako. Mitologiak ematen digu aukera beste mundu bat imajinatze-ko. Ez dut esan nahi ikusmolde hori gaur egungoa baino hobea zenik, baina bai balio digula orain duguna beste modu batez begiratzeko eta zertan sinesten dugun ikusteko. Gaur egun zientzia da gure mundua ulertzeko erantzunak ematen dizkiguna: norbait gaixotzen denean, eta arrazoa aurkitzen ez dutenean, birus bat izanen dela esaten digute adibidez, eta lehen, euskal munduan, Inguma zela esaten zuten. Inguma behintzat, izen politagoa zen”.

guten eta guk eskertu egiten genien hori. Industrializazioarekin natura ustiatzeko ideia etorri zen, dena libre hartzeko kontuan hartu gabe gauza horiek ez zirela gureak, guri emandakoak baizik.

Gaur egun emakumeok berdin jarraitzen dugu etxea eta familiaren ardura gure gain hartzen, neurri handi batean.

Baina kontua ez da soilik egin ala ez egin, baizik eta hori gizartean nola dagoen ikusita. Hor dago koska. Hori da feminismoa egiten saiatzen dena: beste era batez ikustea emakumeak egiten duena, baloratzea. Haurrak zaintzea ez da bigarren mailako zerbait, baina gizarteak hori bigarren mailara eraman du, emakumeak egiten dituen gauza guztietik egin duen bezala.

Beraz, gerora etorritako patriarkalismoarekin talka egin zuen hemengo ikusmoldeak?

Arioak etorri zirenean hemengo kultura itxi, gorde egin zen. Ipuinetan hori oso garbi ikusten da. Euskararekin gorde zen

Etxea

“Etxea biziki garrantzitsua da euskaldunarentzat. Bere mikrokosmosa da. Horregatik etxea saltzea zerbait dramatikoa izan da beti. Ikusgarria da hemen zenbat diru gastatzen duen jendeak sukaldeetan. Elkarteetan, adibidez, izugarritzko sukaldeak jartzen dira, eta hori toki femeninoa da. Hau indar femeninoarengatik da, batez ere emakumeengan dagoena, baina baita gizonengan ere”.

kultura. Euskararen bitartez babestu zuten kultura eta euskara bera ere kulturari esker babestu zen. Biak batera gorde ziren barrura, sukalderaino, eta han urtetan egon dira. Sutondoa leku femeninoa da, eta han gorde zen dena. Ipuinetan garbi ikusten da indar maskulinoak agertzen direnean, eliza edo industrializazioa, adibidez, Mari kobazuloe-tan gorde egiten dela. Indar femeninoa horrelakoa da, ez du bilatzen konfrontazioa, baizik eta gorde, zaindu eta ezkutatu egiten da. Sua bezalakoa zen: urtean behin piztu baina gauero gorde egiten zen errautsaz estalita.

Mari gaur egun gordeta dago?

Nola ez? Ez da desagertu.

Mariren beharra dugu gaur egun?

Zientzia mundu fisiko eta materialari erantzuten saiatzen da, eta hala ere badira gauzak azaldu ezin dituenak. Erljioak esaten zuena orain zientziaren ahotan jartzen dugu eta honek esaten badu materiala denaz harago ez dela ezer existitzen, zerbait falta zaigu: bizitzaren magia edo demostratu ezin den hori. Bizitza bera.

Egun ikusten ari gara antzinako ereduak erortzen ari direla. Frantziako telebistako eztabaida saioak ikustea dut gustuko. Orain krisia dela-eta ekonomista eta politikari asko joaten dira soluziobideen bila, baina lehen filosofoak maiz mintzatzen ziren eta esaten zuten zibilizazio hau amaitzen ari dela, garai batean erromatarrena eta beste asko eta asko bukatu ziren bezala. Hau amaitzen ari da beste zerbait sortzen ari delako. Batzuk Ekialdeko erlijio eta pentsamoldeetan bilatzen ari diren erantzunak, euskal kulturak eta mitologiak eskaintzen dituztela uste dut nik. ■

